

Duygusal Sefaletin Düşünümsel Göstergeleri “Aile” Örneđi¹

Reflexive Signs of Emotional Poverty: “Family” Case

Yrd. Doç. Dr. Birsen Banu Okutan²

Öz

Sefalet kavramı toplumbilimi alanında süregelen çalışmalarla canlı tutulmaktadır. Proudhon’da Sefaletin Felsefesi, Marx’ta Felsefenin Sefaleti’ne dönüşürken, Thompson Teorinin Sefaleti’ni yazmakta; her üç biçim de sefalet göstergelerini anlamlandırarak araçlar sunmaktadır. Gösterilen araçlar, “modern dünyada” maddeden başlayan çözümleme biçiminin imkânını sorgularken; bugün, yani Beck’in tabiriyle “düşünümsel modern dünyada” kurumların duygusal katları açılmayı beklemektedir. Bu çalışmada duygu yüklü aileyi inceleme nesnesi olarak seçmekte, düşünümsel modern dünyanın tüketimcilik havzasındaki varlığını çözümlenmeye çalışmaktadır. Hipotetik olarak, düşünümsel modern zamanlarda “ailenin kurumsal kimliğinin sefalete sürüklendiği” önermesi sorgulanacak; önermeyi test etmek amacıyla, “meta olarak aile” göstergebilimsel bir çaba ile mercek altına alınacaktır. Barthes’in bakış açısıyla takip edilen göstergebilim yönteminin, ürün kodlarını ve bileşenlerini anlamayı sağlayacak veriler barındırdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda, “aile dizilimi” ve “aile gelişim yayıncılığı” kesitleri sosyolojik çerçevede açıklanacaktır. Eldeki veriler neticesinde, ailenin kendi iç dinamiklerinde bulunan birliktelik, bütünlük, kaynaşma, saygınlık niteliklerinin piyasa kuralları yörüngesinde aileye tekrar hangi yollarla sunulduğu gösterilecek, kavram olarak ailede içkin olan duygudaşlığın dışarıdan ikamesini zorunlu kılan süreçler tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Düşünümsel Modernite, Aile, Duygusal Sefalet, Göstergebilim, Aile Dizimi

1 Bu makale, 7 Mart 2017 tarihinde “III. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Adaleti: Kadın ve Aile” kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

2 İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı. bbokutan@istanbul.edu.tr, orcid.org/0000-0002-3817-7384

Abstract

The concept of poverty is kept alive through continuous studies in the field of sociology. While Proudhon's *The Philosophy of Poverty* transforms to *The Poverty of Philosophy* of Marx, Thompson produced the *Poverty of Theory*. All three forms provide tools to explain the visibility of poverty in modern society. However, the emotions of institutions are expected to be unfolded today with Beck's conception of the reflexive modern world. This study aims to understand what is shown by a new style of reading, attempts to analyze the visuality of the family in a society of consumption, which is trying to maintain its historicity with its identity as an institution. The proposition that the institutional identity of the family is drawn to poverty in reflexive modern times is addressed as a hypothetical. In order to test the proposition methodologically, family as a commodity will be examined through a semiotic approach. The semiotic methodology followed by Barthes is thought to contain insights that will help to understand product codes and components. In this context, indicators of new institutional cures, such as family coaching, family counseling centers or "family constellation", are explored as a sociological phenomenon. From the data collected, the qualities of emotional unity, integrity, cohesion and respectability included in the internal dynamics of the family are questioned as to how they are presented in the frame the market rules. These processes are discussed in the respect that obliges the substitution of already existing combinations with those from the outside.

Key Words: Reflexive Modernity, Family, Emotional Poverty, Semiology, Family Constellation

Giriş

Düşünümsel modern dünya, kendi ilkeleri çerçevesinde "sefalet" kavramının içeriğinde önemli değişikliklere neden olmakta; modern dünyadaki somut, gözle görülen yapısını yeni bir formda sunmaktadır. Bugün sefaleti yeni parametrelerle okumaya çalışmanın çıkış noktası, bağlamsal farklılıkların kavramların doğasına işleme ve toplumsalın kurumlarına değmesidir. Temas noktaları, toplum içindeki kurumların öncelikle tikel, sonrasında tümele varan değişim dizisini takip etmesine neden olmaktadır. Teorik olarak tanımlanan "sefaletin" kendi içsel dönüşüm serencamının tekrar yazılması, nihayetinde pratik çalışmaların varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın birinci kısmında düşünümsel modern dünyanın sefalete bakış açısının genel çerçevesi çizilecek; ardından atomik ailenin düşünümsel dünyada aldığı biçimselliğin katları açılacaktır. İnceleme birimi olarak seçilen aile kavramsallaştırmasının ne anlama geldiği, piyasanın kuralları içinde hangi parametre değişikliklerinden etkilendiği ve mânasındaki dönüşümler bu bağlamda analiz edilecektir.

Sefalet kendi içsel dinamikleri bakımından Sefaletin Felsefesi (Proudhon, 2012), Felsefenin Sefaleti (Marx, 2011), Teorinin Sefaleti (Thompson, 2015) gibi hacimli incelemeler ile teori dünyasında yer edinmektedir. Söz konusu çalışmalar, birbirine zıtlıklar içerse de konsantre noktaları, "maddeyi" çözümleme çabalarında birleşmektedir. Modern dönemin sefalet içeriği, "kötü paranın" ihtiyaçları karşılayıp üstüne ihtiyaç fazlasını edindirdiği bolluk ortamında, bu şartları aynı ölçüde yaşayamayanların hikâyesini konu alır. Modernitenin bileşenleri kendi vurguladığı liste çerçevesinde "sefil" kavramını belirler. Buna göre rölâtif olarak kazanmaya başlayanlar, boş zamanını "ödeyerek" geçirebilenler, lüks tüketime gücü yetenler bu oluşumun dışında görülürken; işsizler, evsizler, marjinaler, asgari ücret karşılığı çalışanlar gibi alt tabaka yerleşikleri bu sefiller tablosunun içinde varsayılr. Sefillerin, görünen yüzüyle piyasanın sunduğu olanaklardan yararlanacak ekonomik sermayeleri olmadığı gibi Bourdieu (2015) tabiriyle kültürel ve sosyal sermaye kanallarına ulaşacak araçları da yoktur. Bu Kartezyen düâlite çerçevesinde anlaşılabilir varsıl/yoksul denklemi modern dünyanın sınırları ve kuralları belirli, somut kategorizasyonu olarak isimlendirilebilir. Diğer yandan, "postmodern" olarak tabir edilen dönemde kavramların, kurumların ve bireylerin maddi düzlemde bu kadar net bileşenlerine ayrılması kolay değildir. Şeytanın kaybolduğu, kötünün nereden çıkacağı belirli olmayan, her şeyin gidebildiği, her şeyin olabilirliği durumunda "kavramlar" da kendi öz varlıksal boyutlarıyla anlam ifade etmemektedir. Şematik olarak iki farklı özelliğe sahip zaman dilimi, kurumları kendi renkleriyle boyamaktadır. Modern dünyanın "merkezlilik", "amaç", "düzen", "ilerleme", "tasarım", "yapma/bütünleştirme", "derinlik", "hierarchy", "mesafe", "sentez", "mevcudiyet", "gösterilen", "üretim" gibi belirteçlerinin karşısına "merkezsizlik", "amaçsızlık", "düzensizlik", "sessizlik", "rastlantı", "yapıbozum", "yüzeysellik", "anarşi", "katılım", "antitez", "yokluk", "gösteren" ve "tüketim" (Hassan, 1993, s. 273-286) gibi kavramlar yerleşir. Her ne kadar modern-postmodern arasında diyalektik bir sürecin olduğu düşünülse de, genel kabul gören bu dikotomik şema, bizi determine edici siyah-beyaz karşıtlığına götürecektir. Hâlbuki sosyal değişimin dönemsel dinamiklerini anlamak çok daha şümüllü bir çözümlemeyi gerektirir. Bu noktada, Beck (1994) postmodernite kavramı yerine "düşünümsel modernite" betimlemesini seçerek kurumların yapısına, düzenine ve işleyişine sirayet eden zamanın ruhunu dönüşlülük ilkeleriyle anlamlandırır. İlerleyen bölümde, düşünümsel modernitenin ilkeleri ve kurumsal yapılardan biri olan aileye etkileri gösterilecek, Beck ve Beck-Gernsheim (2012) çiftinin ailenin dönüştüğü, eksildiği veya eklendiği biçimselliklere anlam verme hususundaki yeni okuma biçimleri değerlendirilecektir.

Düşünümsel Modernite içinde Aile

Beck'in (Beckvd, 2003, s. 1) "düşünümsel" olarak adlandırdığı dönem, modernitenin kendine dönüşü, modern dünyanın modernizasyonu veya modern dünyanın kendini radikalize etmesidir. Kavramın içeriğini netleştirmek gerekirse "düşünümsel modernleşme" modern dünyanın anahtar kurumlarının değişmesinin yanında mutlak toplumsal prensiplerin işleyişindeki değişim ve dönüşümdür; bu dönüşümün yönü tahmin edilebilir veya beklendik olmaktan ziyade "arızîdir". Konteyner model –ulus

devlet, güvenilir refah devleti, sınıf kültürüne demirlenen kitle partileri, geçim sağlayıcının tek bir kişi olduğu çekirdek aileden müteşekkil bir oluşum- olarak isimlendirilebilecek toplumsal yapı çözülmüş, modern dünyanın öz kurumları kendini olumlu veya olumsuz yönleriyle sorgular bulmuştur. Artık toplum-doğa, yerleşik bilgi-saf inanç, toplum ve düşmanları şeklinde belirlenen net sınırlar erimiştir. Fakat bu aşırılık içinde modernizasyon kaybolmamış, artan bir şekilde problematik hale gelmiştir. Beck'in "postmodernite" ile "düşünümsel modernite" arasında ayrımı gittiği nokta burada açığa çıkmaktadır. Düşünümsellik, artık egemenliğin imkânsızlığını kabul etmektir. Modernizasyonun kendisiyle birlikte gelen öncüllerinin gerçekleşeceğine dair inanç yitirilmiştir. Ulus devlet, refah devleti, hukuk sisteminin gücü, millî ekonominin ve parlamenter sistemin varlığı tehlikededir. Düşünümsel modern dünyanın doğrusal olmayan bireyciliği devlet, sınıf, çekirdek aile, etnik grup gibi klasik kurumların geri çekilmesinin sonucudur; fakat netice, irrasyonelite ve kaybolma değildir. Normal aile, normal kariyer, normal hayat hikâyesi sorgudadır ve ilişkisel varlıkları tekrar anlaşılmaktadır.

Öte yandan, düşünümsel modern dünyanın özellikleri (Beck vd, 2003, s. 27) özne sınırlarının çoğulluğunu, bu çoğulluğun tanınmasını zorlamakta; kişisel sınırların yeniden çizilmesine ihtiyaç hissettirmekte ve imgelerin anlaşılmasını elzem kılmaktadır. Networklerin komplike örüntüsü içerisinde hem bireysel hem de kurumsal koordinasyon zorlaşmaktadır. Bireyselleşme ve kendi kendini tanımlama genişlemekte, kimliklerin farklı mecralara doğru yönelimi artmaktadır. Bireysel ve kurumsal kararların beklenmeyen sonuçlarının tanınması ve belirsiz sonuçlar içselleşirken, altında kişisel kararların ve yaşam öykülerini barındıran modellerin imgesel doğası kabul edilmeye başlamaktadır. Düşünümsel modern birey, daha önceki dönemden daha eğitilmiş, daha bilgilidir (Beck vd, 2003, s. 23); risk toplumunun tehdit ve tehlikeleri karşısında farkındalığı gelişmektedir. Bir diğer ifadeyle, artık sanayi toplumunun içinde hesaplandığı düşünülen çıktılar değişmekte, teknolojik yenilikler sağlık, çevre gibi problemleri gündeme getirmekte; düşünümsel modern bireyler de bu risklere karşı bilgilenmektedir.

Bilgi çoğulluğu içinde gelişen bireyciliğin kurumsal yapılar içinden derinden etkilediği birimin çekirdek aile olduğu görülmektedir. Beck-Gernsheim (1998, s. 54) aile içi birlikteliklerin "ihtiyaca göre birleşmelerden" "seçici birlikteliklere" kaydığını düşünmektedir. Modern öncesi dönemlerin "ihtiyaç topluluğu" olan ailesi solidarite yükümlülüğü taşıırken heyecanı şart koşmamakta; buna rağmen tansiyon, güvensizlik, nefret ve şiddet gibi eğilimleri daha az barındırmaktadır (Beck-Gernsheim, 1998, s. 57). Hayatını tek başına devam ettirmenin kişisel bedeli çok daha ağır olduğu için aileyi sonlandırma, göğüs germesi ağır bir hamle olarak görülmekte ve mümkün oldukça tercih edilmemektedir.

Düşünümsel modern aileler veya "aile ötesi aileler" olarak adlandırılabilir yapılar ise ailenin kararlı süregiden ve ekonomik bir ünite olarak fonksiyon gören işlevi dağılmış, yerine emek piyasasının özelliklerine tabi bir yapı gelmiştir. Başka bir ifadeyle, modern çekirdek ailenin tarihsel seyri, endüstrileşmenin, piyasanın, paranın, tekno-

lojinin, hukukun tehdidi altında duyguların sığınak arayışı içinde kırılğan bir yapıya dönüşmüştür (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 277). Bu yapısal dönüşüm sürecinde kutsal ailenin dokusunun aldığı yaralardan etkilenme imkânı artmaktadır. Duygu birlikteliğinin kolay zedelenebilir hali teknoloji toplumunun kendi iç dinamiklerinde rezerve duran yeni ilkeler paketini veya çözüm reçetelerini gerekli kılmaktadır. Emek piyasasının sınırları içinde operasyon masasına yatırılan aile kalıplarının üzerine neşter vurulurken, içindekiler güven içinde kurtarıcılara teslim olmakta, “mahkemelerin koridorları ya da evlilik danışmanlarının ve terapistlerinin bekleme odaları giderek daha çok dolup taşmaktadır” (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 281). Bu noktada, duygusal kriz ortamında ailenin transfigürasyonunun kök biçimleri, Beck çiftinin metinlerinden çıkarılabilecek üç temel ilke çerçevesinde anlaşılabilir.

İlk olarak, emek piyasasının varlığı, hayatı “şahsen tasarlanan kişisel süreç” (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 105) haline getirmekte, kimlikler için “bireyselleşme” izleği başlamaktadır. Belirli kurallar içine gömülü bireyselleşme, yaşamın her alanına sirayet etmekte, kontrol ve denetim gücünü maksimize etme hesabı, kaybetme olasılığını her daim içinde barındırmaktadır. Kendine ait alanları steril tutma mücadelesi ve kendini ispat etme motivasyonu bireyi, her gün tekrar tekrar kendini var etme arayışına iter. Evlilik kurumuna giriş ise “birlikte yaşamayı” öncelikle söyleyle başlar. Günler geçtikçe bireysel isteklerin gömüldükleri yerden çıkması, gençlik enerjisindeki kayıplar, heyecan yitimi, mesleki pozisyonlardaki tatmin, “Ben kimim ve ne istiyorum?” (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 133) sorusunu yeniden gündeme getirir; eşine yöneltilen sorular simbiyotik hayatın sorgulanmasına yol açar. Bu durumda “...evlilik, kaçırılmış bir yaşamın günah keçisi haline gelir. Alttan alta başka türlü yapmaya cesaret edemediği bazı şeyleri artık yapamayacağını da görür... her şeye en başından başlamak mümkün olmadığına göre, bir şeyler yapabildiği yerde harekete geçmelidir, bu da ikili ilişkinin doğrudan kendisidir. Hiç değilse orada özgür bir alan yaratmak ister insan. Ve sonuçta kendisi de kendi kimliği için mücadele eden diğer eş ne kadar direnç gösterirse, yapma iradesi de o kadar güçlenir. Böylece partner rakip haline gelir: evlilik de kendini ortaya koyma, kendini kabul ettirme mücadelesinin (subap, paratoner, yedek) savaş alanı haline gelir” (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 136).

Rekabet ortamının heyecanı ile bireysel tatmini sağlama, evliliğin bitmesinden önemli hale gelirken; “diğer/öteki alternatiflerin olduğunu bilme” durumu vazgeçmeyi kolaylaştıran en önemli etken olarak devreye girer. Evliliği sürdürmek, her ne kadar bilinçli ve istemli bireyin kendi tercihi ise bu durumu sonlandırmak da bireye verilen aynı hak doğrultusunda anlamlı kılınır. Haklardan örülü bir liste ise kimliğin konstrüksiyonunun (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 101) ailenin temel konusuna dönüştüğüne işaret eder. Transfigürasyonun ikincil önemli etkeni “özgürlük” inancının konsolide olmasında yatar. Özgürlük, “her istediğini yapma” hakkını kendinde görme ile “kendini savunmayı” ilkeselleştirme arasında kaykılan bir dizi formülü ürünsel formların sihirli kavramına dönüştürür; bu sihirli formül özellikle Gestalt terapisinin kartpostallardan, kupalara, posterlere yazdirdığı şiirsellikte kendini bulur (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 106)

“...yaptığımı yapıyorum
Ve sen yaptığını yapıyorsun.
Ben bu dünyada senin beklentilerine göre
Yaşamak için bulunmuyorum
Ve sen bu dünyada
Benimkilere göre yaşamak için bulunmuyorsun
Ve eğer tesadüfen birbirimizi bulursak –harika
Bulamazsak da yapacak bir şey yok...”

Özgürlük, bireylere yeni alanlarda varlık gösterme imkânı tanırken, yeni belirsizlikler ve problemler yaratmakta; kendini güvence altına alacak duvarlarını yükseltmesini salık vermektedir (Beck, 2012, s. 285). Bu duvarlar ise ailenin dokusunda, özellikle çocukların hem fiziksel hem duygusal durumlarında büyük değişimlere neden olmaktadır. Eşlerin kriz durumlarında çocuklarına yakınlığı ve yakınlığı artarken, evlilikleri bitirme süreçlerinde çocuklarından uzaklaşmaları, onların emniyetini kendi “ben”lerinden sonraya bırakmaları yeni bir güven sorunsalını gündeme getirmektedir. Bu trajik panoramayı Beck (2012, s. 339) şöyle alıntılanmaktadır: (Wallerstein, J ve Blakeslee, 1989, s. 28)

“...çoğu kriz durumlarında -deprem, sel ya da yangın felâketlerinde-ebeveynler içgüdüsel olarak ilk önce çocuklarını emniyete almaya çalışırlar. Buna karşın boşanma krizinde anneler ve babalar için çocuklar ancak ikinci sırayı alabilirler; birinci sırada olan kendi sorunlarıdır. Boşanma davası sürerken ebeveynler çocukları hemen hemen bütün alanlarda ihmal ederler: evin düzeni alt üst olur ve çocuklar kendi hallerine bırakılırlar. Boşanma sürecini yaşamakta olan ebeveynler çocuklarıyla çok az zaman geçirirler ve onların ihtiyaçlarına karşı fazla duyarlı davranmazlar. Bu genel yıkılma anında tam bir egoizm hâkimdir” (Wallerstein ve Blakeslee, 1989, s. 28; Beck, 2012, s. 339).

Bireyselleşme ve özgürleşmeye son etken olarak “aşk” eklenmektedir. Modern dönemden düşünümsel moderniteye geçiş sürecinde, bireyselleşmenin ve özgürleşmenin getirisi ile kurallar, “ikililer” arasındaki belirlenim durumuna bırakıldıkça “aşk” ilkesel önceliğini kazanmaktadır. Artık, düşünümsel modern kent bireyleri için duygusal birliğin başlangıç sebebi, geleneksel toplumun şirket vari ortaklıklarına dayanan, büyüklerin aldığı kararlar neticesinde evetlenen kurumsal biçimden farklı olarak yeniden tanımlanan “aşk” söylemine yaslanmaktadır.

“...kadın ile erkek arasındaki bağ artık dışarıdan kurulan dışsal bir bağ değil bunun yerine artık iki insan arasında kurulan bir ilişki, eşler artık sınıfsal ve ekonomik koşulların boyunduruğundan kurtuldular ve meşruluk için tek bir ölçütte karar kıldılar, kalbin sesi. Ve sonuç artık masallardaki gibi olabiliirdi ve sonsuza kadar mutlu yaşadılar.” (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 161)

Aile kurmak için “aşkı” yeter şart olarak düşünmek, aşksız bir evliliğin mümkün ol-

madığına inanmak ve bittiği durumlarda kurumsal evliliğin sürdürülemeyeceğini öngörmek "aşkı her zamankinden daha önemli hale getirirken" (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 92) bir yandan da "her zamankinden daha zor" (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 102) durumda bırakılmaktadır. Aşkı bu kadar mühim kılan saik yükselen bireyciliğin kişiye duygusal olarak da her istediğini yapabilecek kudretle donatıldığını düşündüren emek piyasasının değişen ve renklenen formlarıdır. Medyanın dokunmaları ile oluşan geniş ağ arasında tekrarlanan aşk imgesi, insanlara birlikte olmak için ideal umut adasını gösterirken, aşkın putlaştırılması (Beck, 2012, s. 337) gözlemlenmekte, aşkın kilisesiz ve rahipsiz bir din olarak devamlılığı (Beck, 2012, s. 45) dayatılmaktadır. Popüler romanlardan, dergilere, televizyon programlarına, dizilere, sinema sektörüne, tüketim malzemelerine kadar aşk tutku nesnesi olarak gösterilmektedir. Bireylerin aşk arzusu ile kurdukları birlikteliğin canlı, heyecanlı ve ilk günkü gibi tutulması bireysel başarı olarak etiketlenmektedir. En âşık eş, en mutlu evlilik, en ideal aile gibi beklenti yüksekliğinde aşkın yoğunluk kaybına veya tutku azalmasına müsaade edilmemektedir. Her şeyin en iyisine sahip olma mantalitesi "kendi evlerinde daha fazla mutluluk ve tatmin, yani "Amerikan rüyası veya kıvanç uğraşısı" (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 184) haline gelmektedir. Beklentilerin yükselmesi bireylerin hayal kırıklığı potansiyelini arttırmakta, kişinin duygu yelpazesindeki dalgalanmalar, eksiklik, yetersizlik hislerine neden olmaktadır.

Hâlbuki bireyselleşen hayat tarzında "karar verme alanlarının" fazlaşması ve farklılaşması, içinde çatışma nüvelerini yaratan türlü kaynaklar olarak var olmaktadır. "Televizyon programından tatile gidilecek yere, evin döşemesinden çocukların nasıl yetiştirileceğine kadar-aynı anda iki kişinin düşünceleri ve arzuları, alışkanlıkları ve normları karar verme süreçlerine dâhil edilmek zorundadır" (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 103).

Bu müdahale alanları, bireylerin gerçekten birlikte yaşayıp yaşayamayacağı sorusunu canlı tutarken, hız, disiplin, rekabet, kariyer gibi sıralanan piyasa kuralları mücadelenin gerilimini arttırmaktadır. Sonuçta terapi edilmesi gereken aşk yorgunu aileler çaresizlik içinde yardım aramakta, aşk ise "her gün yeniden üretilmesi gereken şey" (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 197) olarak karşımıza çıkmaktadır:

" Peki, ama o gururlu umutlara ne oldu? Hemen hemen hiç karşılık bulmadılar. Gerçeklik, masalların vaat ettiklerinden farklıdır... Evlilik olayı çok canlı, evlilik danışmanları ve evlilik terapistlerinin işleri yolunda ilişki konulu kitaplar kitlesel boyutlarda satıyor. Bu gelişmeler içinde yeni moda kelimeler ortaya çıkıyor, "ilişki"den "kullan-at ilişki" kavramına geçilmiş durumda. Bilim insanları ise "devam evliliği" ve "taksitli monogami" gibi kavramları tercih ediyor" (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 162).

Aile danışmanları, aile gelişimi yayıncılığı gibi geniş bir yelpazede ürün veren endüstriyel formlar, "aşk ve hayat felsefeleri için adeta bir süpermarket" (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 192) oluşturmaktadır. Süpermarketin içerisindeki alıcılı modellerin "aile"nin

“müştereklik” yörüngesinde yazdığı reçetelerin sayısı az olmakla birlikte vardır; büyük çoğunluk ise müşterekliğin bireysellik uğruna feda edildiği ürünlerdir. Bu tip ürünlerin ortak paydası, “biz” zamirinin “ben” uğruna yapı söküme uğraması, “Dot us es”-Sende hoşuma gitmeyen şey ve senin bende hoşuna gitmeyen şey karşılıklı olarak ortadan kaldırılabilecek- ilkesini yeniden formüle etmesidir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 194).

Özcesi, düşünömsel aile modeli aşk, özgürlük ve bireyci kimlik çıktılarını, zararın veya kötülüğün nereden çıkabileceğinin öngörülemediği risk toplumu gibi bir yapılanmada ortaya koyarken “sığınak aile” tanımlamasını sıkıntıya uğratmaktadır. Aşkın bu kadar dillendirildiği ve ulaşılmak için her şeyin meşru görüldüğü bir ortamda evli çiftlerden biri “başkasına âşık olma hakkı” nı kendinde bulmakta, aile kurumunun bitirilmesini kolaylıkla talep etmektedir. Parçalı, kırılğan, ne zaman başlayacağı veya biteceği belli olmayan bu kararsız durumun veya sabitelerin yokluğunun büyük bir emniyet krizi yarattığı yapılan çalışmalarda (Okutan, 2013) ortaya çıkmaktadır. Gelineen noktada, piyasa cazibesinin kurumların içsel dinamiklerine sızdığı tespit edilmektedir. Bu sızıntı iki yoldan kendini gösterir; ilk olarak “aile” kavramsallaştırması, tüketime yönelik niceliğe tekabül ettiği için pazarda beslenmesi gereken bir işlem maddesi olarak kabul edilir. Tüketiciciye tanıdık geldiği yönüyle reklam endüstrisi “aile boyu pizza”, “aile boyu mutluluk”, “aile seti şampuan”, “aile tişört kombinleri”, “aile giyim seti” gibi ürünleri piyasada işlemekte, “aile indirimi” mottosu bireyler için ihtiyaç dışının alımını kolaylaştırmaktadır. Bu tip reklamlar aile kurumuna maddi yönden temas biçimleridir; tüketim toplumunu içeren mebzul miktarda çalışma, aile endüstrisini bu bağlamda mesele olarak ele almaktadır.

Madalyonun diğer yüzü ise çok daha az çalışılan, “duygunun” tüketim endüstrisinde gördüğü işlemlerdir ve sürecin anlaşılması için açıklanması gereken kavram “duygusal sefalettir” (emotional poverty). Türkiye sosyoloji/psikoloji yazınında görmeye pek alışık olmadığımız bu tanımlama literatürde (Komarovskiy, 1964; Eegunlusi, 2016; Gottlieb, 2001; Marohn, 2010; Marques, 2007) sıklıkla kullanılmaktadır. Kavramın temel olarak işaret ettiği nokta, materyal sefaletten çok daha problematik duygusal yoksunluk hissidir. Kişi gündelik hayatını idame ettirecek, tavırlarını geliştirecek motivasyona sahip olmadığından içinde bulunduğu şartlarla başa çıkamamakta; diğer ötekini anlayacak, empati kuracak ve manevî dünyasını yansıtacak edimlerde bulunamamakta, duygularını yönetmemektedir. Bu yönetimsizliğe karşı manivela görevini yüklenen endüstriler, duygusal doyumu gerçekleştirebileceğini vaat etmektedir. Bugün gelinen noktada daduygu endüstrisi ‘kırıkları yeninden’ çıkartarak aileyi, aile yayıncılığı, aile dizimi, aile terapisi, aile danışmanlığı, aile koçluğu gibi uygulamalarla vitrine taşımaktadır. İlerleyen bölümde, aile endüstrisi biçimlerinden “aile dizimi” ve “aile yayıncılığı” örnekleri göstergebilimsel olarak analiz edilecektir.

Gösterge Biçimi Olarak Düşünümsel Aile

Barthes (2012a, s. 163) göstergebilimini³ sosyal bilimlerin içerisinde anlamlı kılan önemli figürlerden biri olarak gösteren-gösterilen ikilisinden oluşan her türlü göstergenin yönetsel olarak çözümlenmesini teklif eder; bu girişim anlamın mutfağına girme çabasıdır. Analiz masasına yatırılacak birimler, kimi zaman reklam, müzik, giysi, film, döşeme takımı, roman veya şiir olurken kimi zaman da şehir, aydınlar, sevimli bir işçi, marslılar (Barthes, 2011) olmaktadır. Geniş bir spektrumda değerlendirilen, bir mânada nesneleştirilen unsurların ortak yanları "hepsinin birer gösterge" (Barthes, 2012, s. 185) olmasında birleşir. Sıradan insanın gündelik hayatta ilgisini çekmeyen bütün nesnelere, toplumbilimcinin dikkatini çekmelidir ki, bu bir okuma etkinliğidir. Bireyler toplumdaki nesnelere düz anlam veya yan anlam olarak "gösterenleri" ile ilgilenirken halitanın içinden kendilerine anlam arayan toplumbilimciler, "gösterilenlerin" düğümünü açmak için inceleme faaliyetine girer. Bu faaliyet, nesnenin operasyona uğramasına neden olurken, içindeki birimlerin dağılmasını ve damarlarının ön plana çıkmasını sağlar. Barthes'ın (2012a, s. 25) ifadesiyle,

" Her nesneye sıfatları eşlik eder, töz alabildiği binlerce ve binlerce niteliğin altında gömülü kalmıştır, insan bu nesneyle, kendisine sağlamakla yükümlü olduğu bunca şeyin sakınımla köleleştirdiği nesneyle hiçbir zaman çarpışmaz. Limonun başlangıçtaki biçimine gereksinim duyar mıyım? Bütünüyle ampirik insanlığımın gerek duyduğu şey kullanıma hazır edilmiş limondur, yarı soyulmuş, yarı kesilmiş, yarı limon, yarı tazelik, kusursuz ve yararsız elipsinin çarpıcılığıyla ekonomik niteliklerinin birincisiyle, büzüşmeyle değiş tokuş ettiği o değerli anda yakalanmış limon. Nesne hep açıktır, açıkta durur, hep bir eşlikçisi vardır, kapalı töz olarak yok olana dek, insanın inatçı maddeden çıkarmayı becerdiği tüm kullanım erdemleri içerisinde kâra dönüşüne dek".

Kurumlar da sıfatlarını gövdelerinde taşıyarak toplumsalda varlık gösterirken, tözleri anlamlandırılma biçimlerinin altında gömülü kalmaktadır. Bugün, dayanışma, birlik-telik, harmoni gibi duygusal sıfatların tözünü oluşturduğu "ailenin" başlangıç biçimini hatırlamaya gereksinim duyulmakta mıdır; yoksa düşünümsel modern dünya, kullanıma hazır hale getirdiği aile retoriğini, yarı soyulmuş, yarı kesilmiş, yarı taze halde kâra mı dönüştürmektedir? Bu soruya cevaben ilerleyen bölümde "aile dizimi" ve "aile yayıncılığı" üzerinden alınan örnek parçalar göstergebilimsel analize tabi tutulacaktır.

3 Pierce, Saussure, Bahtin, Jakobson, Eco, Barthes gibi önemli çağdaş düşünürlerin katkılarıyla teorize edilen göstergebilimi, açıklama biçimleri bakımından çeşitlilik gösterse de sembol ve simgeleri yorumlama adımı olarak her türlü göstergeler dizgesinin bilimidir. Nesnelere -ki bunun içine her türlü yapımlar girer- salt materyal halde var olmadığına, içinde toplumsal, ahlâksal ve ideolojik açıdan değerler barındırdığına işaret ederken, içeriklerin kültürlerden azade anlaşılamayacağından hareketle anlamlandırma sürecini tecrübe eder. Bazen bir giysi, otomobil, el-kol hareketi, film, müzik, reklam veya gazete başlığı gösterge olarak bulunduğu kültürün veya kültürel yapılanmanın damgasını taşır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Barthes, 2012).

I. Aile Dizimi

Aile dizimi, kişilerin soyağaçlarına bakılarak yapılan durum ve hal tespiti olarak kullanılan psikoterapik yöntemlerden biridir. Hellinger (2001, 2002, 2003) misyonerlik faaliyetleri için Afrika'nın Zulu yerlileri arasına girmiş, yerlilerin, atalarının ruhlarıyla hesaplaşmalarından çok etkilenmiş ve bu sistemin sağaltım aracı olarak Batı ülkelerinde de kullanılabileceğini düşünmüştür. Zulular, seçkin atalarının merkezi noktada olduğu geleneksel-dini hayat yaşamaktadır. Ölmüş ataların ruhları onlar için kutsaldır, bedenlen dünyada varlık göstermeseler de ataların ruhları her daim yerlilerin aralarında dolaşmaktadır; onlara saygısızlık veya yapılan kusurlar kötü talih çağırarak, hissedilen derin saygı ise büyük yarar getirecektir. Eğer ailenin bir ferdi, atasının gazabından dolayı acı çekerse bu ceza tahripkâr düşünülmemekte; aksine bireyin başarısızlığının meşru ifadesi ve kişinin ailesine karşı görevini yerine getirmesi olarak algılanmaktadır (Cohen, 2006, s. 228-229). Atalara karşı derin saygı, onları suçlama, yadırgama ve onların gerçekten hala yaşıyor olduklarına iman çerçevesinde oluşan fikirler, bu kapsamda, Hellinger tarafından "aile dizimi" (family constellations) ismiyle ruhsal sağaltım malzemesi olarak kullanılmış, sistem terapileri 1990'lı yılların sonundan itibaren ise aşamalı değişikliklere uğrayarak dünyaya yayılmıştır. Türkiye'de de Mehmet Zararsızoğlu öncülüğünde Türkiye Sistem Dizimleri Enstitüsü⁴ kurulmuştur.

Merhamet etmeyen dedelerin acısını çeken torunlar, ebeveyne saygı eksikliğinin kansere giden yolu, alkolizme neden olan baba reddedişi, anne reddinin migrene sebebiyet vermesi⁵ gibi bağlantıların iddia edildiği dizim terapilerinde, danışanlarla geçmişleri arasında bağ kurulmakta, temsili olarak seçilen kişilerle sezgisel bir yolcuğa gidilmektedir. Terapiye göre "kolektif aile vicdanının" sorumluluğu yüzünden yaşanan problemlerle yüzleşme, kişinin kendisini tanıması ve "kabullenme bilinci" kişiyi şifalandırmaktadır. Bu çerçevede aile dizimi yoluyla danışana verilmek istenen mesaj şöyle anlatılır:

"...iş başında olan dinamiğin, tüm ortamın açıklamalı bir özetini çıkarma olanağı sağlayan, basit ve düşünmeye değer bir resmini sunar. İyileştirici bu resim danışana, serbest bırakma ve kişisel algılamama olanağı tanımaktadır. Böylece danışan, kendisine hediye edilmiş hayatı tamamen kabul ederek, şimdiye kadar hayatını zehir etmiş olan gizli duygularından kurtulabilir. Dizimler esnasında danışanın bilincaltında yer alan aile resmi, temsilcilerin görselleştirmesi yoluyla ortaya konularak çeşitli kilitlenmeler, blokajlar içeren bu resim sistem dizimi terapisti yardımıyla aydınlatıcı ve özgürleştirici olan çözüm resmine ulaşır" (TSDE ki dergisi, 2014, s. 6).

Temsili canlandırma olarak da söylenebilecek terapide danışan, katılımcıların içinden anne, baba, eş veya herhangi birini seçer ve kendi belirlediği pozisyona yerleştirir. Sa-

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.tsde.org/Zararsizoglu.aspx> (01.03.2017)

5 Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.sistemdizimleri.com/GazetelerUpload/fbe9e3a954344e04810fd1583e3cdb54.pdf> (01.03.2017)

kin ve sessiz ortamda duygu yoğunluğunun artması beklenir ve süreç içinde terapist, katılımcılara neler hissettiklerini sorar; söylemlere göre terapist, dizilenleri uygun gördüğü pozisyona çevirir. Kişilerin rahatlatma hissetmesine paralel olarak danışanın kendi geçmişiyile yüzleşmesi gerçekleşir.⁶ Terapi sürecinde danışan ve katılımcılar arasındaki duygu yoğunluğu "rezonans" -iki ayrı olgunun farklı frekanslarda titreşirken belirli bir süre sonra ortak titreşime geçmesi- olarak adlandırılmaktadır. Bilinçdışının hissetmesi olarak da kodlanan bu tip uygulamalar, duygudaşlık ekseninde aile bireyleri ile ilişkileri kesip atmayı, büyük aile bireyleri ile bağları koparmayı değil; tersine sevgiyle ayrışmayı/ayrılmayı, helalleşerek özgürleşmeyi teklif etmekte, kişileri yadırgadıkları, isyan ettikleri aile büyüklerinden af dilemeye çağırır. Bugün "aile dizimi" birçok kişisel gelişim ve farkındalık merkezi⁷ tarafından kullanılan psikoterapik yöntemlerden biri halini alırken, terapi ücretleri yerlere ve merkezlerin kurumsallaşma biçimlerine göre çeşitlilik gösterir.⁸

a. Seans Kesiti

Resim 1⁹

Gösteren: Oturan ve ayakta duran insanlar, yuvarlak oturum şekline göre dizilen sandalyeler, televizyon, panel radyatör, çantalar.

Gösterilen: Aileden taşınan sıkıntıları çözümlenmeyi sembolize eden terapi.

Yorum: Aile dizimi olarak isimlendirilen terapi yönteminin örnek kesitinde görüldüğü üzere katılımcıların dizim şekliyle, geçmiş problemlerin çözülüşü, taşınan şanssızlıkların, uğursuzlukların, bedduaların veya ahların yok edilmesi sembolize edilmektedir. Bu tür grup çalışmalarında hem katılımcıların hem danışanın fayda gördüğü belirtilmekte, bireyler içsel huzur bulma imkânını denemektedir. Düşünümsel modern dünyanın türbülans ortamında sağaltım işlemlerini gerçekleştirecek yerler olarak işlev gören bu tür merkezler, iç huzuru sağlamayı vaat etmektedir. Geleneksel

6 Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://egoistokur.com/failin-1-kendini-kurban-gorenen-2-seytani-vardir/> (26.02.2017)

7 Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://nefesokulu.com/194-icerik-Aile-Dizimi.html>; <http://ailedizimi.info/blog/> (26.02.2017)

8 Kişisel Gelişim merkezlerinden Lima Yaşam Merkezinden bugün -26.02.2017- fiyat alındığında danışan katılımı 200 TL, temsilci katılımı ise 50 TL olarak bildirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.limayasammerkezi.com

9 <http://ailedizimi.info/2015/11/25/gecmis-kusaklara-heyecanli-bir-yolculuk-aile-dizimi/>(26.02.2017)

halk dininin senkretik uygulamaları olarak görülen “kurşun dökme” gibi pratiklere paralel iddialara benzeyen işlemler, benzer işlevleri yerine getirmektedir. Bir başka ifadeyle, halk dininin senkretik uygulamaları, düşünümsel modern dünyada form değiştirmiş, performatif olarak “popüler din” kavramının içine yerleşmiştir. Ayrıca, popüleritesi gün be gün artan benzer formattaki merkezlerin varlığının ve işlerliğinin “sertifikalar” aracılığıyla devam etmesi, psikolog veya psikiyatrist olma şartının aranmaması, daha önce katılımcı olarak gelen temsilci öğrencilerin sonrasında danışman ismiyle merkez açabilmeleri serbest rekabet bağlamında değerlendirilebilecek piyasa toplumunun maneviyat endüstrisi sahasındaki esnekliğinin tablosudur. Diğer yandan, “aile” kavramı taşıdığı duygusal bağlamından kopartılarak, “dizim” kelimesiyle kaynaştığında ve dışarıdan para ile satın alındığında ancak huzura kavuşturması veya geleneksel değerleri ile kendinde yüklü kavramın duygusal işlevini yerine getirmesi için Afrika’nın Zulu kabilesinden mühlhem çözüm önerilerine ihtiyacı olması, “duygusal sefalet” olarak tanımlanabilecek düşünümsel modern dünyanın koordinatlarını çizmektedir. Artık, yatay ekseninde yerel değer kayıpları dikey ekseninde küresel dünyanın maneviyat reçetelerinden deva arayışı içerisine girmiştir. Gösterileni “aileden taşınan sıkıntıları çözümlenmeyi sembolize eden terapi”nin içsel dinamikleri duygusal yüklü ailenin sefaletine işaret etmektedir.

b. Diyalog

Aile diziminin bilinmesi ve tanınmasına yönelik yapılan reklamlar, insanları meraklandırmakta ve bu tür dizimler bireyler tarafından kişisel problemleri çözüme kavuşturacak yollar olarak denenmek istenmektedir. Gerek sosyal paylaşım sitelerinde gerek bloglarda karşımıza çıkan yorumlar, aile diziminin terapi yöntemi olarak kabul edildiğini ve kişisel çare arayışı için başvurular ajandasına girdiğini göstermektedir. Aşağıdaki diyalog kadınlar kulübündeki yazışmalardan alınan örnek parçadır.

Gösteren

S: Bu ayın 12’sinde İsismu akademide aile dizimi yaptıracam. Deneyimi olanların paylaşımlarını bekliyorum.

K: Ben geçen sene yaptırmıştım. 100 TL vermiştim. Sen ne kadar vereceksin?

S: Ben 250 TL vereceğim. Senin aile dizimin nasıl geçmişti? Nerede yaptırdın ve sonuç alabildin mi? Deneyimlerini paylaşırsan çok sevinirim.

K: Ben Eskişehir’deyim burada bir kere yaptırdım... Çok yakın bir arkadaşımın tavsiyesi üzerine yaptırmaya karar verdim. Esasında hayatımda bazı talihsizlik ve olumsuzlukları çok sık yaşıyorum. Daha önce rüya analizi, matriks, reiki ve bilinçaltı çalışmalar yaptım ve yaptırdım. Hiçbir faydasını görmedim diyemem. En azından bilinç seviyem arttı. Olaylara eskisi gibi ya da eskisi kadar tepki vermiyorum. Daha sakin daha kendi içimde yaşıyorum.

S: Evet en nihayetinde dün aile sistem dizilimimi yaptırdım. Gözlemci olarak aktif olarak da katıldım. Oldukça enteresan olaylar ve yaşanmışlıklara şahit oldum. Benimle birlikte ilk kez böyle bir çalışmaya katılmış olan bir arkadaşımın epilepsi olması istendi ve gerçekten epilepsi krizi geçirdi. Sebep olan olay anlatıldıkça rahatladı ve sakinleşti. Bende hiç ummadığım bir olaydan dolayı tıkandığım ortaya çıktı. Aslında aklıma bile gelmeyen bir konuydu fakat o enerji alanına girince enteresan bir şekilde dile geldi ve anlattım. Meğer annemle ilgili yaşadıklarım bununla ilgiliymiş. Bir ay sonra etkisi hissedilebilecekmiş. Bir ay sonra gittiğimde evliliğimle ilgili dizilim yaptırmayı düşünüyorum.

K: Vay be çok ilginçmiş. Özellikle epilepsi olayı. Çok şaşırdım. İnşallah faydasını görürsün. Kaç saat sürdü seans.

S: Saat 11:30 gibi başladı 16:00'da bitti. Toplamda 5 dizilim yapıldı. İnşallah şifa olsun hepimize.¹⁰

Gösterilen: Aile dizilimi ile şifa arayışı.

Yorum: Halkın ruhsal çıkmazlarının nedeni olarak düşündürülen parçaların yanına yeni bir kategori olarak "aile" eklenmekte; bireysel sıkıntıların çözümü için duygusal birlikteliğe projeksiyon tutulmaktadır. Geçmişteki ataların cezasını çekmenin bireyin yaşamında blokaj olarak görülmesi, "dizilimi" kişisel ajandalara çoktan koymuştur. Artık bireylerin şifa arayışı içine girdiği yeni mekânlar gündemdedir. Bireylerin bloglarındaki paylaşımlarından bu gibi mekânların sadece piyasanın en canlı olduğu metropollerde değil, Eskişehir gibi illerde de varlık gösterdiği anlaşılmakta; şehirlerarası yaygınlığın tanınırlığı da bu ölçüde arttığı sonucu gözlenmektedir. Diyalog metninden de anlaşıldığı üzere bir dizilimin yetmediği durumda bireyler tekrar seanslara çağrılmakta; her geliş ayrı ayrı ücretlendirilmektedir. Seansların, yaşamda "ihtiyaç" kategorisine girmesi, bireylerin iyileşmek için başvurdukları alternatiflerden biri haline gelmesi, "inşallah şifa olsun" temennisi ve "nazar boncuğu" resmi ile desteklenmektedir. Bu gibi uygulamalar, manevi açlığın, sevilme, kabul edilme ihtiyacının ve duygusal doyumun piyasadaki yüzüdür. Geçmişte, "popüler din" bağlamında değerlendirilen "kategoriler" bireylerin duygularını sermayeye çevirdiği ve ancak okuma-yazma bilmeyen cahil halk arasında rağbet gördüğü düşüncesi ile eleştirilirken; bugün düşünümsel dünyada gelinen nokta, sosyal medya aracılığıyla teşvik edilen, "duygu doyum" şeklinde tanımlanan ve kişinin kendisiyle ilgilendiği serbest zaman şifa etkinliği olarak karşılanmaktadır. Düşünümsel modern dünyanın doğrusal olmayan bireyciliği, farkındalık geliştirdiği risklere karşı kendine savunma mekânları yaratarak satın aldığı duygusal tedavilerle önce kendisinin ardından sığınak ailesinin duvarlarını yeniden tamir etme arayışı içine girmiştir. Gösterilenin "aile dizilimi ile şifa arayışı" olduğu bu tablo ruhunu arayan duygusal kavramlar setini gözler önüne sermektedir.

¹⁰ <https://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-725189.html> (30.02.2017)

II. Aile Gelişim Yayıncılığı

Aile gelişim yayıncılığı da kişisel gelişim yayıncılığının bir alt yayını olarak hizmet vermekte, kimi zaman kişisel gelişim kitaplarının içinde birer bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitaplarda genellikle, manevi tokluk hissinin restorasyonu için eşlere tavsiyelerde bulunulmakta, ruhsal açılım sağlamak üzere uygulanması gereken “çalışmalar” sıralanmaktadır. Çalışmaların geniş bir yelpazesi olmakla birlikte merkezi noktası “aşk” üzerine odaklanmaktadır. Işinsu (2013, s. 3) rehber olarak sunduğu Onu Kendine Aşık Et adlı kitabını “bu kitap, ruh eşlerini buluşturmaya adanmış spiritüel bir rehberdir; ritüeller, tılsımlar, enerji çalışmaları, dualar, Meleklerin Mucizeleri yolunuzu aydınlatır” ifadeleriyle tanıtmakta, aşkı bulma ve koruma adına öneriler sunmaktadır. İlişkilerin güzel başlayıp aniden bitmesi, aldatılma, terk edilen taraf olma, evli kadınlar/erkeklerle ilişki kurma, aşkta değersizlik hissi, aşkı kaybetme korkusu, çok eşlilik, blokaj, kıskançlık ve çöküşlerin şifası vaat edilmekte ve bu gibi sorunların kökten çözülebilmesi için üç temel kaynağın (Işinsu, 2013, s. 192) bilinmesi gerektiği söylenmektedir:

- i. Reenkarnasyon teorisi: Geçmiş hayatlardan gelen karma.
- ii. Atalardan gelen enerji mirası: Büyükleriniz de benzer sorunları yaşadılar ve bu size aktarıldı.
- iii. Kolektif Bilinç: Doğarken ortak bilgi havuzundan tüm insanlığın yaşamış olduklarından çıktıklarınız.

Işinsu (2013, s. 192) bu sorunlardan kurtulmak ve arınmak için baş melekler ve kişisel koruyucu melek ile çalışma yapmayı önermekte; iyileşme güçlerinin büyük enerjileri ile “geçmiş yaşam şifası” yani “regresyon” işlemlerinin ihtiyaç giderdiğini belirtmektedir. Bu özel uygulamalar ile sıkıntıların kök nedenleri ruhsal hafızalardan silinecek, birey zamanla hafifleyerek “kabul” durumuna geçecektir:

“ 1 saat kadar süren regresyon çalışmamızda:
Sorunun kaynağı saptanıyor...
Şifası yapılıyor...
Melek enerjisi ile çok özel ve farklı diğer bölümümüz sizi rahatlatıyor.
Seans sonunda 21 günlük çalışma planı size sunuluyor.

Regresyon çalışmamızı, geçmişinizi şifalandırmak adına hem yüz yüze hem de telefonda tüm Dünya ile yapıyoruz ” (Işinsu: 2013, s. 193).

Regresyon gibi uygulamaların yanında aşkı çağırıcı ve tazeleyen tarifler de sıralanmaktadır. Aşağıda “Aşk Mıknatısı” (Işinsu, 2013, s. 193) adlı çalışma bu bağlamda örnek olarak gösterilecektir.

a. Aşk Mıknatısı

Gösteren

Yeni ve seçerek aldığınız küçük bir mıknatıs ve Aytaşı ile gece odanızda hazırlıklara başlayın...

Dalga sesleri, kuş sesleri, meditasyon müziği ile odaklanın, gevşeyin, aşka açılmaya niyet edin.

Aşk yağı karışımı:
Gül yağı
Yasemin yağı
Sandal ağacı yağı
Portakal yağı
Ylangylang yağı
Biberiye yağı

Tüm yağları az ve eşit miktarda karıştırın, aşka odaklanın. Yağlar ile odada buhuru başlatın.

Sevgiliniz eve gelmeden önce ya da eşiniz işten eve varmadan önce evi bu buhur ile tazeleyin.

Yatak odasına geçmeden önce sol avucunuzda ay taşı ve mıknatısı sıkıca tutun, odaya doğru güzel ve derin bir nefes gönderin. Dilek tutun. Odada sevgilinizin ya da eşinizin kulağına usulca üflemeyi unutmayın.

Gösterilen: Malzemelerin kullanılmasıyla eşin mıknatıs gibi eyleyiciye çekilme durumu.

Yorum: Mıknatıs, ay taşı, yağ karışımları ve müzik ile kişinin eşini kendine tekrar âşık edebileceği bildirilmektedir. Bu tür tarifler, okuyuculara "istiyorsanız her şeyi yapabilirsiniz" mesajı verirken, kaderi değiştirme motivasyonu aşulamakta, "diğer ötekinin" arzuya göre yönlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Hedefe ulaşmak için sadece çabalamak ve nasıl isteyeceğini bilmek yeterlidir; isteme modelleri tarifler zinciriyle uygulanmalıdır. Sunulan listedeki mıknatıs ve ay taşı ile dilek tutma yöntemi, popüler din havzasındaki "çaput bağlama" "at nalı taşıma" gibi şans ve uğur getirme olarak görülen edimlerin düşünümsel modern dünyada aldıkları formlardır. Aile bireyleri arasındaki duygu yoğunluğunun dışarıdan ikame edilen materyaller aracılığıyla sağlanacağına duyulan inanç veya sağaltım için reçetesi yazılan malzemelere yüklenen kutsal güç duygusal sefaletin ikon-severliğe kapı aralayan yüzünü göstermektedir. "Malzemelerin kullanılmasıyla eşin mıknatıs gibi eyleyiciye çekilme" gösterileni aşka ulaşım araçlarının piyasada çeşitlenerek seremonyal pazarlama tekniklerini cazip hale getirmekte, yeni bir endüstri sahasının sinyallerini vermektedir.

b. Ho'oponopono Tekniği

Aile gelişim yayıncılığının ortak söylemi, bireylere “kim” olduklarını hatırlatmak, nasıl davranmaları gerektiğini öğretmek ve daha mutlu bir enerji alanı içine girebilmek için uygulayabilecekleri teknikleri göstermek üzerine yaslanmaktadır. Ho'oponopono tekniği de terapi merkezleri tarafından sıklıkla kullanılan bu tür uygulamalardan biridir. Yöntem, eski Hawaii bilgeliğinden mühlhem Joe Vitale ve Dr. Hew Len Ihaleakala (2008) tarafından öğreti haline getirilmiştir. Dünyanın en olağanüstü terapisi (Vitale, 2008, s. 15) olarak lanse edilen teknik, kelime olarak Hawaii dilinde “sebeb” anlamındaki “Ho'o” ile “mükemmellik” manasındaki “ponopono” kelimelerinden oluşmuştur. “Kadim Hawaii'liler'e göre, hata geçmişten gelen acı dolu hatıralarla zehirlenen düşünceler sonucu ortaya çıkar; ho'oponopono dengesizlik ve hastalığa yol açan bu acı veren hatıraların ya da hataların enerjisini ortadan kaldırmanın bir yoludur” (Vitale, 2008, s. 66). Ho'oponopono, bireylere, sorunlarını çözmek için her şeyden sorumlu olduklarını kabul etmelerini söylerken, bireylerden sorunları ile aralarındaki manevi bağı kopartmalarını ister ve ancak bu kuralların benimsenmesiyle sorunun kendiliğinden yok olacağını bildirir (Vitale, 2008, s. 47). Bilinç temizlemesi ve iyileştirmesi olarak sunulan tekniğin “Seni seviyorum”, “Özür dilerim”, “Lütfen beni affet” ve “Teşekkür ederim” (Vitale, 2008, s. 55-56) tekrarlarıyla arınma sağlayacağına inanılır:

Ho'oponopono gerçekten çok kolaydır. Eski Hawaii'liler'e göre, bütün sorunlar düşünce olarak başlar. Ama sorun bir düşünceye sahip olmak değildir. Peki, sorun ne o zaman? Sorun bütün düşüncelerin acı dolu anılarla -kişilerin, yerlerin ya da nesnelerin anıları- aşılmuş olmasıdır. Akıl tek başına hiçbir şey yapamaz, çünkü akıl sadece yönetir. Yönetmek sorunları çözenin yolu değildir. Onları bırakmayı istemelisiniz! Ho'oponopono yaptığınız zaman olan şey, Tanrısal olanın acı veren düşünceleri alması ve onları nötrale etmesi ya da saflaştırmasıdır. Kişiyi, yeri ya da nesneyi saflaştırmazsınız. Dolayısıyla Ho'oponopono'nun ilk aşaması o enerjinin saflaşmasıdır (Vitale, 2008, s. 68).

Bu ilkeler çerçevesinde arınma,terapistin veya sağaltımcının olmadığı yerde gerçekleşemez. Gizli bilgilerin tamamına ulaşmak için bu tür eğitimlere katılmak gerektiği (Vitale, 2012, s. 55) özellikle belirtilmektedir. Tekniğin Türkiye'deki yayılım biçimlerinde de eğitim için fikir üretme toplantılarına katılım istenmektedir:

“Ho'oponopono hayatımızda dengesizliğe yol açan, bizi mutsuz eden olayların içimizdeki nedenlerinin ortadan kaldırılmasının en etkili yoludur... Hayatında kendini fark etmek, aslını olduğu gibi korkusuzca oraya koymak ve hayatının direksiyonuna sadece kendisi oturma isteyen arkadaşlarla yapacağımız bu çalışmaya sizi davet ediyoruz. Bu çalışma için; lütfen önceden isminizi yazdırın (Çalışma isim üzerinden gündüz başlayacaktır). Beyaz bir tişört veya beyaz bir gömlek giymeyi tercih edin (Beyazın arındırıcı etkisinden faydalanmak için). Yanınızda silgili bir kurşun kalem ve kâğıt bulundurun (Çalışmada kullanıyoruz). Çalışmanın katılım bedeli: 80,00 TL dir.”¹¹

11 Bkz. <http://belmayener.com/kuantum-tezahur-bolluk-bereket-workshop/> (01.03.2017)

Diğer yandan, kişisel gelişim kitaplarında Ho'oponopono yaşanmış her olayı şifalandırmak için tavsiye edilmektedir. Gardiyanoglu (2014, s. 36) tarafından yazılan Kadın Olmayı Hatırlamak adlı yayında, gerek ailevi ilişkilerin iyileşmesi gerekse atalardan gelen yazgının silinmesi için ho'oponopono tekniği ile "niyet çalışması" (Gardiyanoglu, 2014, s. 31) öğretilmektedir. İlerleyen bölümde bu çalışma analiz edilecektir.

Gösteren

Evet, biz bunu yaşadık. Artık birini suçlamaktan vazgeçiyorum. Kendimi suçlamaktan vazgeçiyorum. Suçlu aramaktan vazgeçiyorum ve şu andan itibaren bunun sorumluluğunu alıyorum. Bu karmanın benimle birlikte burada, sevgiye dönüşmesine niyet ediyorum. Allah'ım atalarından bana gelen her türlü olumsuz yazgıların, enerjilerin senin sevginle şifalanması için yardım dilerim.

Gösterilen: Geçmiş şifalandırma ve enerjiyi nötrleme.

Yorum: Metinde bahsedilen niyet çalışması, enerjiyi nötrlemeyi öğütleyen birçok yazında veya workshopta kullanılan bir teknik olarak görülmektedir.¹² Amaç, suçlu aramaktan vazgeçmek, olayları olduğu gibi anlamak ve bu haliyle "kabuldeyim" durumuna geçmektir. İçinde duanın da bulunduğu işlemlerde, "affetmenin" geçmişle bağını kesme ve kaybedilen enerjiyi geri kazanma mânasına geldiği düşünülür. Özür dilemek, affetmek, teşekkür etmek ve sevdiğini söylemek üzerinden temellenen teknik, kısaca öfkeni, kinini, düşmanlığını kendi üzerine alarak bunları sevgi enerjisi içine gömme işlemidir. Bu tip olumlama örnekleri bireylerin kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacak duygu doyum pratikleri olarak işlev görmektedir. Halk arasında örfi ve dini bir âdet olarak "helalleşme" –"kimsenin kimsede hakkı kalmaması" bağlamında uygulanan pratik-bugün geline nokta antik Hawai öğretisi olarak alınan-satılan bir ürün halinde piyasada sunulmaktadır. Duyguların metalastığı piyasa örüntüsü içinde ruhun arındırılma işlemi bütçeyle ölçülebilir bir nitelik kazanmaktadır. "Geçmiş şifalandırma ve enerjiyi nötrleme" gösterileni, tabanda "bireyi" merkeze alan, kişinin ücret ödeyerek kendi ruhuyla hesaplaşma işlemidir ki; kişi, bir taraftan piyasaya öbür taraftan da ben'ine yatırım yapmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Düşünümsel modern hayat, kavramların kendini emek piyasasında tekrar tekrar var ettiği yeni bir dünya düzenidir. Bu düzende insanların öz benlik algılarındaki değişim, kavramların da kendi öz-kimliğinde sancılara neden olmakta; kültürel birikim nesnesi olarak görülebilecek yapıların piyasadaki varoluş biçimi form değişikliğine uğramaktadır. Hesap edilemeyen, öngörülemeyen rizikolarla donatılan kapitalist dünyanın sosyo-ekonomik şartları toplumsal yapıları materyal yokluğun yanında

12 Bkz. [http://belmayener.com/kwantum-tezahur-bolluk-bereket-workshop/\(03.02.2017\)](http://belmayener.com/kwantum-tezahur-bolluk-bereket-workshop/(03.02.2017))
[http://irembay.com/danismanlik/hooponopono-kendini-aritma-yontemi-ile-hayatin-tadini-cikarin/\(03.02.2017\)](http://irembay.com/danismanlik/hooponopono-kendini-aritma-yontemi-ile-hayatin-tadini-cikarin/(03.02.2017))

duygusal sefaletle yüzleştirmektedir. Duygusal sefalet, materyal sefaletten çok daha derin, acı vericidir; ruhi ve mental etkisinden dolayı iyileştirilmesi çok daha sıkıntılıdır (Marques, 2007, s. 49). Örtük bir sefalet biçimi olduğu için büyüğü bozulan kavramları fark etmek bu bağlamda zorlaşmaktadır. “Aile” de bugün kavramsal ve kurumsal olarak düşünömsel modern dünyanın problematik sürecinden geçmektedir. Diğer bir ifadeyle, sayısal fazlalığından ziyade bireylerin kendi aralarındaki ilişkiler dolayısıyla dinamik yoğunluğa sahip konvansiyonel birliktelik hissiyatının içkin olduğu temel duygusal birim olarak “aile” kavramsal olarak birbirine kordon bağı ile eklemli sefalet-sefalet (Safa, 1970, s. 238) dikotomisiyle karşı karşıyadır. Şehirli aile bireyleri artık daha eğitimli, daha bilinçli, göreceli olarak alım gücüne sahip, boş zaman eğlencelerine vakit ayırabilecek, kimi zaman lüks tüketime yönelebilecek donanımdadır; fakat maddi tatmin sağlandıkça duygusal çatlaklar fazlalaşmakta, ontolojik güvenlik ihtiyaçları bu duruma paralel olarak artmaktadır. Bireyselleşen hayat, özgür kimliklerin yaratımı, “aşkın” kurulum itkisi olarak etiketlenmesi, ailenin merkeze yerleştiği yeni üçgen dizgesidir. Bu düzende özgürlük ve aşk arasında çatışma yaşayan aktörler için bireyci kimlik adacıklarında kendilerini var etmek asıl hedeftir. Özgürlük sınırlarının genişlemesi, “ben” duygusunu büyötmeye yöneltmekte; “sen özgürsün istediğini yapabilirsin”, “kimseye ihtiyacın yok” gibi söylemler erkinlik düşüncesini konsolide etmektedir. “Kendi hayatını kendin yap” felsefesinin (Beck E, 1998, s. 57) aile kurumu içindeki varlığı ise beklentileri daha yüksek, hayal kırıklıklarını ise daha büyük hale getirmektedir. Bireyin ben’ine verilecek zararın telafi edilmediği durumlarda ailenin varlığı feda edilebilecektir. Bu nedenle düşünömsel aile modeli daha kırılmıştır; fakat bitmiş değildir. Yeniden aile kurma isteği ise “bu olmadıysa bir diğeri” şeklindeki kapitalist zihniyetten beslenerek devam etmekte, bireyler boşanıp yeniden evlenmekte engel görmemektedir.

Böyle bir tablo, düşünömsel modern dünyanın “maddi” problemlerinin yanına “duygusal” sefaleti eklediğini ve insanlığı bu çarpışan sefaletlerle yüzleşmek üzere bıraktığını söylemektedir. Duygu açlığı, blokajlar, gerilimler ve anlaşmazlıklar daha yoğun görüldüğü için, bireyler, kendini bulma, kendini gerçekleştirme, hayatını düzene sokma, daha iyi, daha mutlu ve aşk dolu bir ömür sürme yolunda anlam arayışındadır. Geleneğin veya geçmişten gelen ailevi ritüellerin şekillendirme gücünün azaldığı, “ihtiyaca dayalı devamı sağlanan bağılılıkların”, “tercihlere dayalı birliktelikler” haline dönüştüğü ortamda, tatminsizlik içindeki düşünömsel aileler mutsuzluğunu veya duygusal açlığını giderme uğraşındadır. Artık tradisyonel olarak “baş yarılır börk içinde, kol kırılır yen içinde”, “evceğizim evceğizim, saklar benim halceğizim”, “herkesin delisi evinde, derdi karnında”, “herkesin tenceresi kapalı kaynar” gibi deyimlerle tarif edilen ailenin “sığınak” ve “şemsiye” konumu sorgudadır. Sığınacağın yağmalanması, yeni parametrelerle tanımlanması gerekcek sosyal analizlere ihtiyaç hissettirmektedir.

Duygusal boşlukların dolum pratikleri arz-talep arasında birbirini besleyen ve karşılıklılık içinde gelişen bir seyir takip ediyorsa eğer, duyguların endüstriyel boyutta gün yüzüne çıkışı, kurum-duygusallık arasındaki rabıtayı somutlaştırmaktadır. Piyasanın işler kuralları, manevi aile danışmanlığı, aile terapistliği, aile koçluğu, aile

dizimi ve aile gelişim yayıncılığı gibi yeni endüstrileri var ederken aileler, arz halinde olan "terapi" mekânlarında duraklamaktadır. Bu endüstriler, kimi zaman ailenin ruhsal birikimini sorgulayacak, kimi zaman farklı aile büyüklerinin yaşadığı şiddet, taciz, korku, endişe, kandırılma gibi sıkıntıları ailesel kodlar üzerinden şifalandırma girişiminde bulunacaktır. Bu çalışma özelinde de duygusal sağaltım birimleri olarak piyasaya sunulan aile yayıncılığı ve aile dizimi örnekleri mercek altına alınmıştır. Her iki biçim de bireyciliği beslerken "ailenin" kendinde içkin olan niteliklerinin dışarıdan ikamesini önermekte, duyguların sağaltım işleminden geçirilmesi için ücret ödemeyi teklif etmektedir. Piyasa bireyciliği beslerken, birey de piyasayı beslemektedir. Diğer bir ifadeyle, zaten ailenin özünde var olması beklenen kurulum sebebi duygudaşlığının, dışarıdan tamamlanmayı beklemesi, düşünümsel dünyanın kurumlarının kendi içlerinde yaşadığı dönüşümün ifadesidir. Maddi olarak yokluk çekse de duygudaşlığı yaşadığı aile örneklerinin yerini manevi sefalet içinde dışarıdan kavramsal terapiye muhtaç ve "kaybettiği değerleri parayla satın alır" duruma düşen birliktelik modelleri almaya başlamıştır. Bu durum ailenin içine düştüğü duygusal sefaletin görünen birinci yüzüdür.

İkinci olarak ise değerlerinden arındırılmış duygusal birimlerin piyasadaki serencamı performatif olarak din gibi işleyen "popüler din" uygulamalarının düşünümsel dünyada form değiştirilmiş resmini bize vermektedir. Resme yakından bakıldığında, halk inancında nazar, rüya, velilere saygı gibi resmi/formal/kitabi dinin de kabul ettiği başlıklar, senkretik halk dininde nazara karşı kurşun dökme, tütsü yakma, evliyaya tapınma, ölümlerden kötü talih problemlerini çözmeye isteği gibi edimlere dönüşmüştür. Düşünümsel modern dünyada ise bu pratikler piyasanın yörüngesinde satın alınabilir duygusal formlar olarak çeşitlenmekte, renkli-desenli deri kaplamalı muskalar, fal kafeler, rüya merkezleri, kişisel gelişim yayıncılığı gibi ürünler halini almaktadır. Bu bağlamda aile üyeleri problemlerini ve sıkıntılarını gidermek için Zulu stili dizim yaptırmalı, kendisine hediye edilen hayatı ücret ödeyerek geri almalı, mıknatıs-yağ karışımları ile yuvasını kurtarmalı; eski Hawai öğretisi ile enerjisini saflaştırırken onu mutsuz eden nedenleri kökten ortadan kaldırmalıdır. Temel panorama, Barthes'ın limon üzerinden tanımladığı göstergesel boyutun "aile"ye temas ettiği noktaları izah etmektedir. Duygusal sefaletin düşünümsel göstergesi olarak "aile"nin tözü binlerce niteliğinin altında gömülü kalmakta; birey köleleşen nesneyle mücadele edemez duruma gelmektedir. Ailenin başlangıçtaki biçimine gerek duymak, insanlığın ampirik uygulamalarla kullanıma hazır ettiği, yarı soyulmuş, yarı kesilmiş, yarı aileyi reddetmek, kullanımının kâra dönüşmesine itiraz etmek, ekonomik niteliğiyle ve büzüşmeyle değiş tokuş ettiği duygu yüklü kavramı yeniden hatırlamak olacaktır ki bu bir ahlak sorunsalıdır.

Kaynakça

- Barthes, R. (2011). *Çağdaş Söylenler*. Tahsin Yücel (çev.). İstanbul: Metis.
- Barthes, R. (2012). *Göstergebilimsel Serüven*. Mehmet Rifat-Sema Rifat (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2012a). *Eleştirel Denemeler*. Esra Özdoğan (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beck- Gernsheim, E. (1998). On the Way to a Post- Familial Family, From a Community of Need to Elective Affinities, *Theory, Culture & Society*, Vol. 15 (3-4): 53-70.
- Beck, U. (2012). Bir Yeryüzü Dini Olarak Aşk. Beck U. ve E. Beck-Gernsheim içinde, *Aşkın Normal Kaosu*. Nafer Ermiş (çev.). Ankara: İmge Kitabevi, s.329-392.
- Beck, U. vd. (2003). The Theory of Reflexive Modernization Problematic, Hypotheses and Research Programme. *Theory, Culture & Society*, Vol. 20(2): 1–33.
- Beck, U. ve E. Beck-Gernsheim, (2012). *Aşkın Normal Kaosu*. Nafer Ermiş (çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Beck, U. (1994). *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım*. Derya Fırat Şannan ve Ayşe Günce Berkkurt (çev.). Ankara: Heretik.
- Cohen, D. B. (2006). “Family Constellations”: An Innovative Systemic Phenomenological Group Process from Germany. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, Vol. 14 No. 3, s.226-233.
- Eegunlusi, T. R. E. (2016). Africa, Poverty and Forces of Change: A Holistic Approach to Perceiving and Addressing Poverty in Africa. *Open Journal of Philosophy*, 6, 368-391. <http://dx.doi.org/10.4236/ojpp.2016.64035>.
- Gardiyanoglu, B. (2014). *“Kadın” Olmayı Hatırlamak*. İstanbul: Destek.
- Gottlieb, D. H. (2001). *Voices of Conflict, Voices of Healing*. New York: iUniverse, Inc.
- Hassan, I. (1993). “Toward a Concept of Postmodernism”, *A Postmodern Reader*, ed. Josep Natoli ve Linda Hutcheon. New York: StateUniversity of New York, s. 273-286.
- Hellinger, B. (2001). *Love’s Own Truths*. Phoenix, AZ: Zeig, Tucker and Theisen.
- Hellinger, B. (2003). *Peace Begins in the Soul: Family Constellations in the Service of Reconciliation*. Heidelberg, Germany: Carl Auer International.
- Hellinger, B. (2013). “The Influence of the Zulu Culture on ‘Familien-Stellen’”, *Personal Communication*, Mayıs 23, 2013.
- İşinsu, T. (2013). *Onu Kendine Âşık Et*. İstanbul: Feniks.
- Komarovsky, M. (1964). *Blue-Collar Marriage*. New York: Random House.
- Marques, J.F.(2007). *Interbeing*. India: The Icfai University, Icfai Books.
- Marohn, S. (ed). (2010). *Goddess Shift*. USA:Bang Printing.
- Marx, K. (2011). *Felsefenin Sefaleti*. Ankara: Sol Yayınları.
- Okutan, B.B. (2013). *Türkiye’de Popüler Kültür Din ve Kadın*. İstanbul: Düşün Yayınları.
- Proudhon, P.J. (2012). *Ekonomik Çelişkiler Sistemi veya Sefaletin Felsefesi*. Işık Ergüden (çev.). İstanbul: Kaos Yayınları.
- Safa, P. (1970). *Seçmeler*. Ankara: MEB Yayınları.
- Thompson, E.P. (2015) *Teorinin Sefaleti: Hatalı Bir Devridaim Makinesi*. Ahmet Fethi Yıldırım (çev.). Ankara: Nika Yayınevi.

- Türkiye Sistem Dizimleri Enstitüsü, Sorular ve Yanıtlarla Sistem Dizimleri, *TSDE ki Dergisi*, Sayı 1, Kasım 2014, s. 5-12.
- Vitale, J. (2008). *Zero Limit*. Zeynep Esin (çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Wallerstein, J ve Blakeslee, S. (1989). *Gewinner und Verlierer- Frauen, Manner, Kindernach der Scheidung*, München.

